

تئاتر فرانسه در قرن بیستم

فرانک اورارد

دکتر روح‌الله قاسمی

۱۳۹۶

۶۴۸

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی

تئاتر فرانسه در قرن بیستم/ فرانک اورارد

ترجمه دکتر روح‌الله قاسمی

Franck Evrard, *Le théâtre français du XXème siècle*, Paris, Ellipses, 2002.

ویراستار: زهرا جعفری

حروف‌نگار و صفحه‌آرا: سمیرا دهقان

طراح جلد: حسین راست‌منش

ناظر چاپ: صفر ممیزاد

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۴۰.۰۰۰ ریال

کلیه حقوق برای دانشگاه شهید بهشتی محفوظ است.

عنوان و نام پدیدآور:	اوراد، فرانک؛ Evrard, Franck
مشخصات نشر:	تئاتر فرانسه در قرن بیستم/ فرانک اوراد؛ ترجمه روح‌الله قاسمی؛ ویراستار زهرا جعفری. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	تهران: دانشگاه هنر، ۱۳۹۶.
فروست:	چهارده، ۱۹۰ ص: مصور: ۱/۵، ۱۴، ۱ س.م.
شابک:	دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات؛ ۶۴۸. ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۷-۳۸۴-۲
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیفا
یادداشت:	عنوان اصلی: <i>Le théâtre français du XXe siècle</i> , c1995. رمانه؛ کتابنامه.
موضوع:	نمایشنامه‌های فرانسه - قرن ۲۰م. - تاریخ و نقد French drama - 20 th century - History and criticism نمایش - فرانسه - تاریخ - قرن ۲۰م. Theatr- France- History- 20 th century
شناسه افزوده:	قاسمی، روح‌الله، ۱۳۵۸ - مترجم؛ دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات: Shahid Beheshti University. Printing & Publishing Center
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۶ ۹ت۸الف/ PQ۵۵۶
رده‌بندی دیویی:	۹۱۴/۰۹۸۴۲
شماره کتابشناسی ملی:	۴۷۱۹۳۰۹

کد ناشر ۱۰۰۱۷۳۴

www.pub.sbu.ac.ir
unipress@mail.sbu.ac.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار منجم	یازده
سخن آغازین	سیزده
فصل ۱. چگونه می‌تون از تئاتر سخن گفت؟	۱
۱. ۱. تئاتر در متن موقوفه شد	۱
۲. ۱. تداوم و انقطاع	۲
فصل ۲. تئاتر از اواخر قرن نوزدهم تا قبل از جنگ اول	۵
۱. ۲. ابداع کارگردانی مدرن	۵
۱. ۱. ۲. آندره آنتوان (۱۸۵۸-۱۹۴۳)	۵
۲. ۱. ۲. اورلین لونیه‌پو	۸
۲. ۲. تئاتری پست با تمایلاتی مبهم	۹
۱. ۲. ۲. تئاتری عاری از هرگونه خلاقیت چشمگیر	۹
۲. ۲. ۲. تئاتری مطابق با سلیقه عموم جامعه	۱۳
۳. ۲. دو نابغه حاشیه‌نشین	۱۴
۱. ۳. ۲. آلفرد ژاری (۱۸۷۳-۱۹۰۷) و چرخه اوبو	۱۴
۲. ۳. ۲. پل کلودل (۱۸۶۸-۱۹۵۵)	۱۹
فصل ۳. ستایش اغراق آمیز در تضارب آرا (۱۹۲۰-۱۹۵۰)	۲۹
۱. ۳. بروز پدیده‌ای به نام کارگردان	۲۹
۱. ۱. ۳. ژاک کوپو و تئاتر «ویو کولومبیه»	۲۹
۲. ۱. ۳. گروه چهارنفره	۳۲

۳۴	۲.۳ در بین سنت و نوسازی، تئاتر تلاش می‌کند پخته شود
۳۴	۱.۲.۳ سنت
۳۸	۲.۲.۳ نوآوران یا تجربه محدودیت
۴۶	۳.۳ بازگشت به اسطوره
۴۷	۱.۳.۳ اسطوره اودیپ
۴۸	۲.۳.۳ اسطوره الکتر
۵۳	۳.۱.۳ اسطوره آنتیگون
۵۶	۲.۴.۳ رت کلمات در برابر هرج و مرج دنیا
۵۶	۱.۴.۳ ژانر پل سرت (۱۹۰۵-۱۹۸۰)
۶۱	۱.۲.۴.۳ کار (۱۹۶۰-۱۹۱۳)
۶۵	۳.۴.۳ ژرژ برناردین (۱۸۸۸-۱۹۴۸)
۶۷	۴.۴.۳ هانری دو برناردین (۱۸۹۶-۱۹۷۱)

فصل ۴. زبان و انسان بحران زده

۶۹	۱.۴ زبان در عصر تردید
۷۰	۱.۱.۴ سرگشنگی اجتماعی
۷۴	۲.۱.۴ نیستی فراطبیعی در زبان
۸۴	۲.۴ ساختارزدایی از شخصیت
۸۵	۱.۲.۴ جسم
۸۷	۲.۲.۴ جسد
۹۱	۳.۲.۴ حکومت اشیا
۹۴	۳.۴ در ستایش سخن
۹۴	۱.۳.۴ تأکید بر سخنان شاعرانه
۹۶	۲.۳.۴ سخن و ارتباط
۹۸	۳.۳.۴ سخنانی که با بدن اشتراکاتی دارند

فصل ۵. رابطه بین تئاتر و واقعیت

۱۰۱	۱.۵ اقبال عمومی نسبت به «تئاتر مردمی» و تمرکززدایی
۱۰۱	۱.۱.۵ ژان ویلار (۱۹۷۱-۱۹۱۲)

۱۰۴.....	۵. ۱. ۲. تمرکززدایی
۱۰۶.....	۵. ۱. ۳. عظمت و معضلات تئاتر امروز
۱۰۹.....	۵. ۲. برتولت برشت (۱۹۵۶-۱۸۹۸)
۱۱۲.....	۵. ۳. بازمانده‌های تاریخ بر صحنه تئاتر
۱۱۶.....	۵. ۴. چگونه واقعیت را به «شکلی دیگر» بیان کنیم؟
۱۲۳.....	فصل ۶. تئاتر: موضوعی برای ابداعات جدید
۱۲۳.....	۶. ۱. صحنه تئاتر در افق نگارش
۱۲۳.....	۶. ۱. ۱. ساختار تودرتو و تقلید سخره‌آمیز
۱۲۹.....	۶. ۱. ۲. در و راه انواع ادبی دراماتیک
۱۳۱.....	۶. ۱. ۳. نوشتار، هم‌نام با صحنه
۱۳۴.....	۶. ۱. ۴. تئاتر در مورد تئاتر
۱۴۱.....	۶. ۲. گفتار صحنه‌ای کارگردان
۱۴۱.....	۶. ۲. ۱. کارگردان به‌مثابه آفریننده صحنه
۱۴۴.....	۶. ۲. ۲. تئاتر در حال شدن
۱۴۷.....	۶. ۲. ۳. چشم‌انداز پیش‌رو
۱۴۹.....	فصل ۷. نمونه‌ای از آثار
۱۴۹.....	۷. ۱. پوچگرایی
۱۵۱.....	۷. ۲. تک‌گویی در قرن بیستم
۱۵۵.....	۷. ۳. ارتباط بین نویسندگان و کارگردان
۱۶۰.....	۷. ۴. تئاتر در تئاتر و تئاتر در مورد تئاتر
۱۷۱.....	واژه‌نامه توصیفی
۱۸۵.....	منابع
۱۸۹.....	نمایه

پیشگفتار مترجم

ادبیات در کشور فرانسه همواره یکی از نقاط قوت فرهنگ این کشور محسوب می‌شود و کمتر کتابخوانی را می‌توان یافت که با آثار ادبی این کشور آشنا نباشد. هرچند آثار منشور فرانسه جایگاه بسیار والایی برای خود دارد، غنای پیشین تئاتر این کشور را نیز نباید برامش کرد. از نمایشنامه‌های کلاسیک گرفته تا نمایشنامه‌های بسیار متأخر عصر حاضر همگی در سبب تغییر و تحول این هنر جایگاه ارزنده‌ای داشته‌اند. با این حال، قرن بیستم، سبب حوادث بسیار تأثیرگذارش و نیز تحولات فکری و عقیدتی که در طول این قرن رخ داده، مشرزمزینی در شکل‌دهی تصویر امروزمین تئاتر در این کشور بر عهده دارد. دو جنگ بزرگ جهانی، تغییر ساختارهای سیاسی و شکل‌گیری آرای جامعه‌شناسانه مختلف و نیز بروز و ظهور نظریات فلسفی جدید که دیدگاه‌های متفاوتی از جهان، زندگی و انسان ارائه می‌کنند عواملی هستند که نوآوری‌های بدیعی در تئاتر فرانسه ایجاد کرده‌اند.

تحول تفکر انسان در این دوره زمینه‌ساز تحولات و زمینه‌های دیگر هم بود. تئاتر گاه با نگاهی نوگرا به زبان و ارتباطات انسانی روبه‌رو شد و نویسندگان تلاش کرده‌اند ارتباطات انسانی را به‌خوبی در نمایشنامه‌های خود به تصویر بکشند. در این دوره، گاه با کارکردهای جدیدی از زبان مواجه می‌شویم که الزاماً در محدوده انتقال پیام نمی‌گنجد. در حقیقت، زبان گاه تنها وسیله‌ای است برای انسانی که از همه چیز جدا شده و به دور افتاده است و می‌کوشد تا ارتباط خود را با دنیای خارج و هم نوعانش حفظ کند.

در این مرحله است که کارگردانی تئاتر کارکردی مهم‌تر پیدا می‌کند. نویسندگان در همراهی و همکاری با کارگردان‌ها بسیار فعال و حتی مستبدانه عمل می‌کنند و گاه

دیدگاه‌های خود را در مورد صحنه بر کارگردان تحمیل می‌کنند تا بتوانند پیام خود را که گاه به صورت اسطوره‌ای شکل گرفته بهتر انتقال دهند. اسطوره‌هایی همچون اودیپ، الکتر و آنتیگون کماکان ذهن خلاق نویسنده را به خود مشغول می‌کنند و هرچند که توان گذشته را گاه از دست داده‌اند، باز هم بهانه‌ای هستند برای بیان تفکری فلسفی و سیاسی در مورد شهر و اجتماع.

رابین کتاب سعی شده است تا جریان‌های نمایشی قرن بیستم و نیز افراد تاثیرگذار در این زمینه معرفی شوند و خواننده با دیدگاه‌های گوناگون آشنا شود. نکته قوت این کتاب بیای مطالب به روشی ساده و قابل فهم برای همه است. در ضمن، مثال‌هایی که در نوبت ذکر مختلف ارائه شده نقش مهم در فهم مطالب و نظریه‌های مورد بحث دارند. در حقیقت، نویسنده کتاب تلاش کرده است با به کارگیری مثال‌های ملموس خواننده را مستقیماً در ابر آنچه به صورت نظری بیان شده است، قرار دهد. وی تحصیلات خود را در رشته هنرهای نمایشی، در نظر ژان پییر ریشارد در مقطع دکتری به پایان رساند و تا سال ۲۰۱۳ استاد دانشگاه پاریس بود و در همین سال بر اثر عارضه قلبی درگذشت.

کتاب حاضر که برگردان فارسی کتاب *Le Théâtre Français au XVIII^{em} Siecle* است می‌تواند راهی برای آشنایی با جریان‌های تئاتر مدرن فرانسه بگشاید و علاقه‌مندان منابع معتبر و دست اول را به خود جذب کند. در برگردان این کتاب تلاش شده است تا متن ترجمه بیشترین قرابت را با متن اصلی داشته باشد. همچنین در مواردی که برای واژه‌ها یا اصطلاحات تخصصی معادل مناسب پیدا نشد، عبارات ترانسوی که البته تعداد آن‌ها بسیار نادر است، به کار برده شده‌اند.

سخن آغازین

همیشه از تئاتر کمی متنفر بوده‌ام، چراکه تئاتر با زندگی در تضاد است،
ما همیشه هم به‌سوی آن باز می‌گردم و دوستش دارم،
چراکه تنها جایی است که در آن اعتراف می‌کنیم که این زندگی نیست.

برنارد ماری کولتس^۱

از کتاب *ششم* / *نو نوشته‌ی آلفرد ژاری*^۲ و اولین نوشته‌های پل کلودل^۳ گرفته تا
«نوشته‌های» حال حاضر و از تئاتر آزاد آنتوان^۴ گرفته تا تئاتر ویو کلمبیه^۵، نمایش‌های
تئاتر خورشید^۶ یا تئاتر ماری ژان ویلار^۷، تئاتر در فرانسه در قرن بیستم غنا و تنوعی
اعجاب‌انگیز داشته است.

نگاهی به یک قرن حیات تئاتر تحولاتی بنیادین را نشان می‌دهد:

- شکل‌گیری مفهوم کارگردان که ابتدا در خدمت متن بود و پس‌از آن تبدیل به
آفریننده‌ای کاملاً مجزا شد که استقلال تئاتر را از ادبیات تبیین می‌کند.
- به‌وجود آمدن روش جدیدی در گسترش کار که از رؤیای ایجاد تئاتری مردمی و
دردسترس همگان سرچشمه می‌گیرد.

- گذر از تئاتری که به گفته‌ی لویی ژووه^۸ با «زبانی زیبا» نمایش داده می‌شد و با ژان ژیرودو^۹
و ژان پل سارتر به کمال زیبایی‌شناسانه‌اش رسید، به تئاتری جدید که ارتباطش را با
قراردادهای خلق تئاتر که از ارسطو به‌ارث رسیده بود، قطع می‌کند.

---

1. Bernard Mari Koltés

2. Alfred Jarry

3. Paul Claudel

۴. Théâtre-libre جریانی در تئاتر که Andre Antoine در قرن نوزدهم آن را پایه‌گذاری کرد.

۵. Vieux-Colombier یکی از سالن‌های تئاتر در پاریس.

۶. Théâtre du soleil. از گروه‌های بنام تئاتر فرانسه در قرن بیستم.

7. Jean Vilar

8. Louis Jouvet

9. Jean Giraudoux